

četiri sveta i izlazak

Po onom što sam čuo od starih o podzemnom svetu i tome kako su ljudi stigli u ovaj poslednji svet, u Prvom svetu nije bilo ljudi, postojala su samo stvorenja, ono što biste mogli nazvati bubama. Konačno ih je neki dobar duh pretvorio u različite oblike. Rekao je: »Ne možete ovde dole živeti kao bube i slične stvari. Idite u sledeći svet pošto vas pretvorim u nešto drugo.« Tako ih je (ona) pretvorila u neke druge oblike, još ne potpuno ljudske, i povela ih u Drugi Svet. Još uvek su bili nalik na životinje i, kao i divlje mačke i planinski lavovi, imali su repove. Ali oni koji će postati ljudska bića imali su sasvim kratke repove. Oni koji će postati životinje imali su (duže) repove.

A kada su stvari krenule loše (u Drugom Svetu), počeli su da jedu jedni druge. Dobri duh reče: »Ovako ne ide. Povešću vas u novi svet, Treći Svet.« Tako su izašli iz tog životinjskog sveta u Treći Svet, gde su stvarno postali nalik na ljude. Nisu imali jezik. Sporazumevali su se praveći zvuke kao životinje. Nisu tamo dugo živeli. Onda je ponovo krenulo loše. »Dobro, mislim da ću vas povesti u sledeći svet. Ali neko već živi tamo. Morate pitati za dozvolu. Ako vas prihvati, možete ići. Znala sam kako (da vas dovedem) u Drugi, Treći i Četvrti Svet. Ali ako hoćete da idete gore, morate tražiti dozvolu.«

Prema pričanju starih, Treći Svet je bio ispod Četvrtog, dole u zemlji, a Drugi ispod Trećeg, i Prvi ispod Drugog. Ali ne bih rekao da to znači da se nalazio u središtu zemlje, već je to samo način da se opiše način postojanja. Ovaj dobar duh koji ih je vodio od jednog mesta do drugog zvala je sebe Majka Pauk. Ona je ta koja je to uradila, kako Hopi pričaju. Kada je trebalo da dođu u poslednji svet, ona reče: »Ovaj duh koji je gore je čisti duh. Sada ćete preći u stanje kada se razlikuje zlo od dobrog. Da biste bili prihvaćeni, morate napustiti vaše vraćanje (*bad medicine*), prekinuti s tim. Vidim da dosta vas ovde čini loše stvari. Ako ćete biti prihvaćeni, ostavite vaše (*evil medicine*) ovde kad se popnete u drugi svet gde ćete živeti ako budete prihvaćeni.« Duh o kome je govorila bio je Masauwu. Klan Vatre je bio taj koji mu je dao ime. Klan Vatre je postao Klan Vatre kad su se poistovetili sa Masauwuom, ali ne kažu nam kako su se sakupili. Kad su izašli u Četvrti Svet, Klan Vatre je tvrdio da je Masauwu njihov srodnik. Ali Masauwu ih nije stvarno prihvatio.¹

Ljudi koji su hteli da pobegnu iz Trećeg Sveta odlučili su da pošalju izvidnika da vidi kako je gore i kontaktira sa Masauwuom. Izabrali su brzu pticu, lastavicu. Ali ona se umorila pre no što je stigla do neba i morala je da se vrati. Posle toga poslali su golubicu, pa sokola. Soko je pronašao mali otvor i prošao kroz njega, ali vratio se, a da nije video Masauwua. Konačno poslaše drozda. On je taj koji je pronašao Masauwua. Masauwu ga upita: »Zašto si ovde?« Drozd reče: donji svet je mučen zlom. Ljudi hoće da dođu ovde da žive. Žele da ovde grade kuće, i sade svoj kukuruz.« Masauwu reče: »Dobro, vidiš kako je u ovom svetu. Uopšte nema svetla, samo sivilo. Moram koristiti vatru da bih zagrejao svoje useve, da bi oni rasli. Ipak, imam rodake dole u Trećem Svetu. Dao sam im tajnu vatre. Neka oni povedu ljude ovde gore, i daću im zemlju i mesto da se nasele. Neka dođu.«

Pošto se drozd vratio u Treći Svet i javio da će ih Masauwu primiti, ljudi upitaše: »Kako ćemo se sada uopšte popeti tamo?« Onda Starica Pauk pozva vevericu (*chipmunk*) da posadi seme suncokreta. Počeo je da raste. Podigao se visoko i gotovo dodirnuo nebo, ali težina cveta učinila je da se stabljika nagne. Starica Pauk je onda pozvala vevericu da zasadi omoriku, ali kad je ona izrasla nije bila dovoljno visoka. Veverica posadi bor, ali i bor je bio prekratak. Četvrta stvar koju je veverica posadila bio je bambus. On je rastao i rastao. Probio je nebo.

Starica Pauk reče: »Deco moja, sada imamo put za gornji svet. Kada stignemo gore, vaši životi će se izmeniti. Gore ćete biti u stanju da razlikujete zlo od dobrog. Carobnjaci ne smeju sa nama, inače će zagaditi Četvrti Svet. Zato pazite. Ako vidite neku zlu osobu kako se penje, gurnite je nazad.«

Ljudi počеше da se penju unutar stabljike bambusa. Ptica-rugalica je išla prva.² Pošla je ispred ljudi, i svaki put kad bi naišla na zglob u bambusu rekla bi: »Pashumayani! Pashumayani! Pashumayani! Pash! Pash! Pash! — Pazite! Pazite!« Ne znam kako su prošli kroz zglobove bambusa, jer se to nikad ne objašnjava u pričama. Ljudi su išli. Putovali su u grupama. Dole bi odabrali s kim žele da putuju, i kad bi došli do nekog zgloba, ptica-rugalica bi pogledala dole i upitala: »Da li svi idu?« »Ne svi. Još uvek dolaze.« »Pa, sad smo u sredini. Jesu li svi spremni da se popnu?« »Ne, još ima nekih na dnu. Čekaju da se drugi pomere.« Ptica-rugalica se pomeri do sledećeg zgloba i reče: »Bolje da požurimo gore. Ponovo ću pitati. Jesu li svi spremni da dođu?« »Samo je nekoliko ostalo dole.«

Ptica-rugalica reče: »Budite sigurni da ostavite zle dole.« »Ko su zli?« »Ko su zli?« »O, svi vi dobro znate ko su oni. Dole smo imali mnogo zla. Ne želimo da gore u ovom svetu.« Ljudi upitaše: »Ko su zli?« Ptica-rugalica reče: »Znate ko su.« »Ne znamo. Kako ćemo znati da smo ih ostavili?« Ptica-rugalica reče: »Dobro, poči će i neko takav. Ako vidite znak na njegovom licu, znači da je zao.« »Kakav znak ima?« »O, ima dugačak nos, i vrh nosa mu je uvek taman.« Gledali su jedan drugog i rekli: »Ko je na svetu loš?« Nisu mogli da odluče ko je loš. »Pa, nismo videli nikoga sa takvim nosom. Svi imaju isti nos kao i mi.« Nisu mogli da odluče ko je loš.

Tako su krenuli do sledećeg zgloba. Preostao je još samo jedan koji je trebalo proći. »Jesu li sada svi krenuli?« »Da.« Ptica-rugalica reče: »Ko poslednji izađe (iz bambusa), neka ga zatvori.« Ptica-rugali-

ca je izašla prva. Sela je pored otvora, govoreći: »Pashumayani! Pashumayani! Samo polako, samo polako!« Kad je oko polovina ljudi izašla, počela je da im pokazuje gde da sednu. »Idite levo od trske (bambusa), a sledeća grupa desno, a sledeća grupa ovde u sredinu, a sledeća tamo u sredinu.« Ljudi su i dalje dolazili. »Još koliko?« »Mi smo poslednji.« Dobro, zatvorite (kraj bambusa). Evo malo pamuka koji sam donela.« Zatvoriše kraj bambusa pamukom. »Dobro, jeste li zle ostavili dole?«

Gledali su jedni druge. Onda se momak koji predstavlja zlo nasmejao. »Haah! Ne možete bez zlog. On ima mesta u ovom svetu. Imate dobre i loše, i zato sam se popeo.« »Znači ovde si?« »Da.« »Nismo želeli da dođeš.« »Zašto?« »Zato što uvek činiš nešto zlo, što nam se ne dopada.« »Da, znam. Ali neko mora da vas zagreje rano ujutru kad zora dolazi.«³

»Kako ćeš nas obavestiti?« »Ubrzo pošto vidite belu prugu na mestu odakle će doći svetlo, viknuću da je (dan ovde).« »Kakav dan?« Zli reče: »Sad smo u nekakvom (polu) svetlu, ali stiće će dnevna svetlost. Ovde ima mnogo mudrih ljudi. Učvrstimo prvo staro nebo. Ima li neko jelensku kožu bez rupa?« Neko reče: »Evo jedne.« »Odakle ti jelenska koža bez rupa?« »Nisam morao da ubijem ovog jelena. Bio sam brži od njega.« »Dobro, raširi je, raširi je.« Ljudi rekoše: »Šta sada treba da radimo?« »Mudri ljudi će znati, ja sam zao. Ne želite me, a ipak vas učim kako da se snalazite.«

andrej jemec: crveno i crno

Rekao je: »Sada, vi ljudi govorite o svetlu. Stavićemo ovu jelensku kožu preko ove strane (neba). A drugu jelensku kožu tamo na drugoj strani. Na ovom svetu biće dve faze, svetlo i tama. Sada možemo malo da vidimo, ali novo svetlo će biti predivno. Postojaće jedno svetlo za dan i drugo za noć.« Onda prosuše na jednu jelensku kožu žuti polen. A na drugu polu-mešani polen. Zli reče: »Sada će ove dve (jelenske kože) biti naši glavni (izvori) svetlosti. Biće najvažnije. Jedna se zove tawa, sunce. Druga se zove muyao, mesec.«

»Moramo takođe imati i druge stvari«, reče zli, »stvari koje će sijati na noćnom nebu. Ima li neko yelaha /grafita/?« Neko reče: »O, ja imam malo.« »Da pogledam. O, taj je suviše taman. Treba mi neki koji je beo.« Uzeo je svoj yelaha i počeo da namešta ove stvari koje će postati zvezde. Rekao je: »Vi ste mudri ljudi, ali ne dovoljno mudri.« Uzeo je svoju vrećicu yelaha i rasuo sadržaj (po nebu). Počele su da sijaju i treptaju. »Tako će biti.« Ljudi su se uplašili, sagli su glave, govoreći: »Ti zli, ti zli.« On reče: »O, to nije zlo. Želim da noću citavo nebo bude osvetljeno, da bi vas bez obzira gde se nalazite ta svetla vodila. Tokom dana će vam sunce davati svetlost. Sa mesecom i zvezdama noću, moći ćete da putujete.« Jedan mudri čovek reče: »Dobro.« Neko reče: »Znači ti si na strani zlog?« Mudrac reče: »Pa, ima nešto dobro u vezi zlog. Mislim da je učinio pravu stvar.« Zli reče: »Tako će to biti. Pa zapevajmo!« Počеше da pevaju.

Oko četvrtre pesme poče da se pojavljuje pruga, svetla pruga (na horizontu). »Još jedna će biti dosta. Samo nastavite. Neka niko ne zaspri. Svi ostanite budni. Sada dolazi.« Svi pogledaše ka istoku i videše zrake sunca kako se probijaju. Heh! Počeli su da vide stvari. Nisu znali da su u tako lepom svetu. Gledali su oko sebe. Bilo je mnogo drveća, mnogo trave, mnogo cveća. Zli reče: »Sada vidite predivan svet u koji ste dovedeni. Onaj drugi, mesec, doći će uveče. Ali sada se moramo sakupiti i videti kako ćemo živeti. Neka ptica-rugalica kaže ko će nas voditi.« Ptica-rugalica reče: »Na vama mudrima je da to odlučite. Da li bi Klan Vatre vodio?« Ali čovek koji je bio voda Klana Vatre ništa ne reče. Samo je odmahnuo glavom. Onda ustade jedan veliki trapavi čovek. »Dobro, ako vi (Klan Vatre) ne želite da vodite, ja ću voditi.« U redu. Već su imali svoj znak, načinjen od perja, tirki-za i drugog kamenja. Kodog je bio voda, trebalo je da nosi ovaj znak kao simbol autoriteta. Doneli su to sa sobom iz podzemnog sveta. Čovek koji je uzeo znak reče: »Pre no što nastavimo, hoćemo da se razdelimo po klanovima, kao što smo to činili u stara vremena, kada smo se poistovećivali sa ovom ili onom grupom. Sada u ovom osvetljenom svetu treba da upoznamo jedni druge, kojoj grupi pripadamo. Ja ću ponovo izabrati medveda za svoj klan. Preuzecemo odgovornost vođenja ljudi, pošto to voda Klana Vatre ne želi. On je taj koji je prvi došao u ovaj svet, i onaj koji bi to trebalo. Ne vidim zašto nećete odgovornost.« Voda Klana Vatre reče: »Prevelika je stvar za mene da kontrolišem ljude.« »Dobro, onda ću ja.« reče čovek iz Klana Medveda.

Ptica-rugalica je imala puno posia. Kako su ljudi izlazili u grupama, govorila im je gde da stanu oko sipapunija i rekla im je kojim će jezikom govoriti. Rekla je ljudima da sednu u velikom krugu, i u sredini je stavila mnogo različitih vrsta kukuruza. Beli kukuruz, žuti kukuruz, šareni kukuruz, kukuruz sa crvenim mrljama, sa plavim mrljama, sa sivim, sve vrste kukuruza. A među svim kukuruzom bilo je malo krnje plavo zrno. Ptica-rugalica reče: »Svaka od ovih vrsta kukuruza nešto znači. Ovaj žuti znači uživanje svega u životu. Ako imate taj kukuruz imaćete mnogo svega. Ali živete kratko. Ovo malo plavo-zrno znači život koji traje, dug život. Ljudi neće umirati mladi, ostareće. Ali moraće mnogo da rade. Biće to težak život.« Ptica-rugalica je objasnila šta znači svaka vrsta kukuruza, i reče plemenima da izaberu onaj koji žele. Ljudi u savetu su razmišljali o tome koji da izaberu. Tamo je sedeo i jedan visok, mršav muškarac, i on nije dugo razmišljao. Bio je Navaho. Uzeo je žuto zrno, ono koje je značilo kratak život, ali pun zadovoljstva. Reкао je: »Ne znam zašto ljudima treba tako dugo da odluče. Uzeću ovaj žuti. Čak iako moj život neće biti dug, biće ispunjen zadovoljstvima. Uživaću u ženama, uživaću u bogatstvu, uživaću u svemu.« (Izgleda da je tačno da Navahoi ne dožive duboku starost. Umiru mladi nego Hopi.)

Dobro, onda svi drugi narodi oko kruga počeo da grabe zrna kukuruza. Komanči izabraše crveni kukuruz. Sijuksi beli. Jute izabraše kremenov kukuruz sa čvrstom srži. (Ova različita plemena i danas koriste isti kukuruz.) Svako pleme uze određenu vrstu kukuruza. Ali voda družine od koje će postati Hopi bio je spor. Samo je sedeo, razmišljajući koji bi kukuruz za njega bio najbolji. Kukuruz je nestao prilično brzo, dok nije preostalo samo malo krnje plavo zrno. Tako je na kraju uzeo njega. Reкао je: »Tako će biti. Mnogo ću raditi, ali ću dugo živeti.« Ljudi su se spremali da se raštrkaju, da pođu na svoja putovanja, ali otkrili su da je jedno dete umrlo, sin jednog od poglavica. Svi ljudi su jadikovali, čudeći se zašto je dete umrlo. Zli reče:

»Hajde, ne plaćite zbog toga. Dodite ovamo i pogledajte dole (kroz sipapuni).« Tako su i učinili, pogledali su u Treći Svet i videli dečaka kako dole hoda i trči. Zli reče: »Vidite, živ je.« Ljudi rekoše: »Ako je živ, zašto smo morali da ga pošaljemo tamo nazad?« »Ne bi bilo dobro da (duhovi) mrtvih borave među vama živima. Kada su vaši koveči (tj. tela) stari i beskorisni, nastavljate da živite tamo dole. Vaš kolac će ostati ovde, ali vaši iksi (dah) će otići dole i nastaviti da živi.«

Posle toga, ljudi počeo svoja raseľavanja, rekavši da će se jednog dana ponovo sakupiti.

* Motiv izlaska iz prethodnih (podzemnih) svetova i dolaska u sadašnji (četrvti) svet je zajednički svim plemenima Jugozapada SAD, ali je ovaj Hopi mit posebno zanimljiv i lep, jer uključuje i epizodu nazvanu »Biranje kukuruza«. Mit je preveden prema verziji objavljenoj u: Harold Courlander, HOPI VOICES, Recollections, Traditions, and Narratives of the Hopi Indians, University of New Mexico Press, Albuquerque, 1982, str. 3-10. U prevodu sam Courlanderove napomene (ostavio sam samo dve, neophodne za potpunije razumevanje priče) obeležio sa H. C., a svoju sa A. B.

- 1) Narator ovde misli na predanje Klana Medveda prema kome je Klan Vatre odbio da vodi Hopije u njihovoj seobi u Četrvti Svet. Klan Medveda je prihvatio odgovornost i prvi je došao u zemlju Hopija u kojoj je živeo Masauwu, zbog čega im je dodeljena zemlja oko Shongopovija. (H. C.)
- 2) Ovde sam, kao i kad se govorilo o lastavici, izmenio »pol- ptice. Naime, u svim indijanskim predanjima, sve životinje koje se pominju su mužgog roda — ukoliko se drukčije ne naglasi. Promene koje sam u tekstu izvršio su motivisane isključivo stilskim razlozima. (A. B.)
- 3) Ovde se implicira da je identite »zla«, »magije«, »znanja« i »medicine« zajednički. Na način razmišljanja belog čoveka zli sugeriše Satanu, a termin može biti kasniji dodatak, kao što je i reč »veštica. Kao što se vidi iz postupaka »zlog«, oni su izuzetno korisni za ljude. Druge verzije mita o izlasku pripisuju ih Starici Pauk ili ljudskom medicine man-u. Za poredenja, vidi H. R. Voth, *The Traditions of the Hopi*, Field Columbian Museum, Chicago, 1905, str. 13-15, 20. (H. C.)

Sa engleskog: Aleksandar Bošković

... a na kraju dođe on

miodrag kajtez

Odmah kažu (nema potrebe da razmišljaju): Umemo!
Osećaju: zapekle im se oči. To je dokaz!
Ne čuju (zaglušeni poznatim glasom): vatrogasna zvona. To je dokaz!

1.

Nisu videli, ne znaju ko je jedan kraj rolne mrko-sivo kariranog platna privezao za odžak (sa ulice: levi) njihove kuće (i sa ulice: trosprtane), a ostatak pustio da se razlije skoro do zemlje. Nisu videli, ne znaju ko je naružio prekrasnu kućnu fasadu.

Svi su se dosetili da bi valjalo poslati kućnog potrkca na krov. Da odveže gadno tkanje. A da li se potrkco pojavio na krovu pre nego što su se dosetili i na taj način potaknuo nečujnu dosetljivost, ili posle, manje je važno. Samo, toliko je nekitnjasto — sugestivno izveo brižno — neplaniranu — neuspješnu akciju da su svi, vrlo zadovoljni, pozeleli i nastavak.

Kućni potrkco je ozarena lica posmatrao svoje polomljene noge. Konačno mu se ostvario san: ON SA CISTIM I BELIM GIP-SOM NA CISTOJ I ZATEGNUTOJ BOLNIČKOJ POSTELJI, NEPOKRETAN.

Sestra mu donosi toplu, zdravu čorbicu; srće (u prazno), ali sestra mu preti blago: No, no... Ruke su ostale čitave pa može i sam da se hrani.

2.

Balkonska vrata.
Htela je da balkonska vrata budu širom otvorena, a da krevet u kom će na svet doneti (možda baš ona) bude postavljen tako da može bez naprezanja, preko privremenog brdašceta a budućeg planirana, uvek gledati bez posrednika u nebo kao u vodu kao vodu nebo nebo u vodu u kao vodu, kako joj se prohte.

Balkonska vrata.
Brižni muž je zapet i sapet.
Strujanje vazduha hladi njegov vreli dah. Srećan je zato što je podnošljiv i što i on može preko neosvojivih federastih vrhova glave svoje žene, a takode i preko privreme-

nog brdašceta a budućeg planirana, gledati kuda i ona, u nebo kao u vodu ljuti limun bez neba i to pošećerenog neba.

3.

Osim šetalice metronoma i klatna sata njihalo se i platno s onu stranu plišanih zavesa.

Tenor je prekinuo svoju deonicu i naklonivši se sopranu provirio je da se obavesti o visećim nemuzikalnim izukrštanim linijskim sistemima.

Čim su ga zapazili oni dole na ulici pozachepljivali su uši i mahanjem laktova ga saterali natrag u ljubavno gnezdašće.

Zašto se umesto njega nije pojavila beloputa ku-ku pticača da otpeva tačno vreme? Pa da polude podbesični precizni mehaničari.

Tenor je uspokojavajućim tapšanjem bele ruke soprana na sebe preuzeo sva moguća strahovanja. Bolje je ne slutiti šta se sve može kriti iza paničnog mahanja uličnih pevača pozachepljivanih ušiju.

Pustio je njenu omiljenu ploču. Omiljena ploča je ploča koja se sluša u takvim prilikama.

4.

Balkonska vrata.
Uzimajući u obzir ključni odnos nebo — voda (sve što uz njega ide) za očekivati je da:

proleteti zvezda padalica ili morska zvezda nešto drugo što se proteže u pet pravaca ili nešto čije je ime petopravačno a samo se ne proteže u pet pravaca (pa čak nema ni takvu tendenciju).

Ali kućni potrkco im je svakoga dana donosio svež limun.

Po tom osnovu bi se mogao uporediti i sa sunceim (bilo bi mnogo zabune da se kojim slučajem sunce proteže samo u pet pravaca a da se kućni potrkco ne proteže, ovako, to je on).

Balkonska vrata.
Stegla je šaku brižnog muža.
Kroz prste mu se rascurio lepljivi limunov sok koji se iz njegove žene cedio kao iz

proza polja

tube. Otvor tube se nalazio na pogrešnom mestu, a ne tamo gde je trebao biti — na bilo kojem od sedam mogućih mesta, počev od otvora u podnožju privremenog brdašceta a budućeg planirana do otvora koji se istegao ne gubeći ništa od otvorenosti ali izgubivši otvornost: nisu pomogli ni liden poljupci.

5.

Okrružili su kućnog potrkca zapitkujući ga o njegovom pozivu prepunom opasnosti, sporeći se oko pitanja: Da li je u tom pozivu bolje nositi uniformu ili civilno odelo? Na kraju su se dogovorili da mu od komada lepog tkanja koje je svemu uzrok naručje jedno odelo pa kako ispadne.

(I još su mu obećali da će ga posetiti u bolnici i pokloniti mu gotovo odelo, neka ga čeka kada predzdravi.)

Uzeće mu odmah meru, neočekivano je predložio brižni muž ni malo zapet i ni malo sapet, samo ako njegovo detence ne ispadne dobar planiran. Izgledao je smešno: ljutit govor i plaćno lice, sve propraćeno davanjem nemih znakova glavom prema balkonu iza kojeg je njegova žena bez svesti. Hvatao se za srce, puštio glavu da mu klone, pa je ponovo dizao oči prema balkonu.

On nije bio tužan.
On nije bio ljut.
On nije bio zabrinut.
On nije bio potresen.
On nije bio uplašen.
On nije bio osvetnički raspoložen.
On je glumio. On nije bio glumac. On je glumio.

On je izgledao smešno.
Njegov mizanscen je izgledao smešno.
Zaglušena muzika sa omiljene ploče soprana je zvučala smešno, zato što je on smešan.

6.

Toplo je. Nezamenljivo iskustvo: biti unutrašnjost (brdašceta, bilo čega). Ono nas kasnije koliko-toliko opravdava. Samo ponekad proputujemo kroz tunel, ali tunel je probušena unutrašnjost. Privremeno brdašće a budući planinar ne može biti postiden nastupom svoga oca: oni su razdvojeni, ne postoji nikakva međusobna zavisnost.

7.

Beloputi sopran se nije morao odreći bele puti da bi stekao pravo da pogleda kroz prozor. Ne, to ne bez obzira na sva odgovaranja tenora.